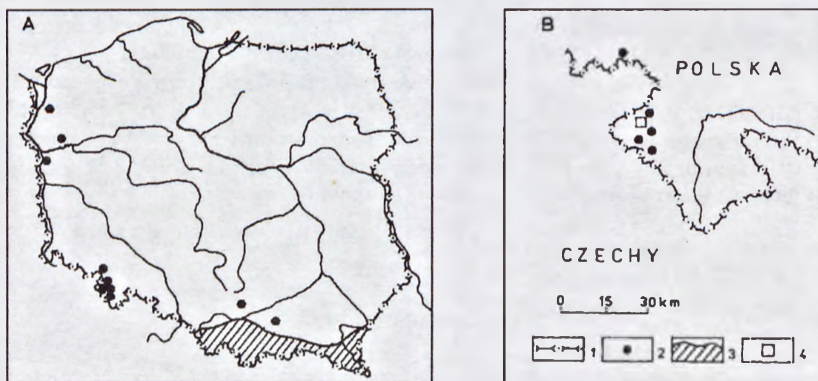

Świeboda M. 1976. *Rozmieszczenie obuwika pospolitego Cypripedium calceolus L. w Polsce*. Ochr. Przyr. 41: 205–230.

Zarzycki K., Szelań Z. 1992. *Czerwona lista roślin naczyniowych zagrożonych w Polsce*. W: *Lista roślin zagrożonych w Polsce* (red. Zarzycki K., Wojewoda W., Heinrich Z.). Wyd. 2, Inst. Bot. im. W. Szafera, PAN, 87–88, Kraków.

Stanowisko storczycy kulistej *Traunsteinera globosa* w Górach Stołowych

Podczas badań florystycznych, prowadzonych w Górach Stołowych w czerwcu 1996 r., odnaleziono stanowisko storczycy kulistej *Traunsteinera globosa* (Gołąb i Szefer 1966). Góry Stołowe leżą w zachodniej części Sudetów Środkowych, na północny zachód od Kotliny Kłodzkiej, przy granicy polsko-czeskiej (Kondracki 1994). O występowaniu storczycy kulistej na tym terenie świadczyły dane botaników niemieckich z końca XIX i początku XX wieku. Fiek (1881) podał stanowiska tego gatunku z rejonu Łężyckich Skałek i Darnkowa. Schube (1904) znajdował go na łąkach koło Polanicy Zdroju. Według Limprichta (1944) storczyca kulista występowała także w Dolinie Czerwonej Wody i tylko to stanowisko zostało po II wojnie światowej potwierdzone (Krawiecowa 1965).

Ryc. 1. Rozmieszczenie stanowisk storczycy kulistej w Polsce: A – na podstawie mapy: Zajac A., Zajac M. (red.) 1997, B – w Górach Stołowych; 1 – granica państwa, 2, 3 – niezróżnicowane stanowiska, 4 – odnalezione stanowisko w Górach Stołowych. — Stations of *Traunsteinera globosa* in Poland: A – based on the map by Zajac A., Zajac M. (eds) 1997, B – in Góry Stołowe; 1 – state border, 2, 3 – undiversified stations, 4 – station discovered in Góry Stołowe

Z Gór Stołowych nie podawano informacji o tym storczyku przez ostatnie 30 lat.

Traunsteinera globosa to gatunek reglowy, podelement środkowoeuropejski, alpijsko-środkowoeuropejski typ zasięgowy (Zając A., Zając M. red. 1997). Rośnie na terenach powyżej 400 m n.p.m., a w Tatrach Bielskich dochodzi do 1900 m n.p.m. (Dostał 1989). Jej zasięg obejmuje głównie góry centralnej Europy, tj. Pireneje, Alpy, Apeniny i Karpaty. Na wschodzie znaleźć ją można jeszcze na Bałkanach, a nawet na Kaukazie (Landwehr 1982). W Polsce storczyca kulista osiąga północną granicę występowania. W naszym kraju najbardziej rozpowszechniona jest w Karpatach, rzadko występuje w Sudetach oraz na oderwanych stanowiskach na Jurze Krakowsko-Częstochowskiej i w północno-zachodniej Polsce (Zając 1996, Szlachetko, Skakuj 1996) (ryc. 1).

Omawiana roślina rośnie na wilgotnych łąkach, żyznych, często wapiennych glebach, w grupach lub pojedynczo. Preferuje miejsca o pełnym nasłonecznieniu. Podobnie jak wszystkie krajowe gatunki storczyków podlega ochronie całkowitej.

Storczyca kulista jest to bylina mająca wysokość od 15 do 50 cm, wyjątkowo osiąga 70 cm. Na lekko wygiętej łodydze znajdują się dwa–cztery liście. Są one z wierzchu sinozielone, od spodu niebieskozielone, w całości pokryte woskiem. Pierwszy liść, podłużnie lancetowaty, obejmuje pochwiasto łodygę do 1/2 swojej długości; pozostałe są podobne w kształcie, również mają długie pochwy i wznoszą się równoległe do łodygi. Jedynie liść górny, rozwijający się u podstawy kwiatostanu, jest drobny i sztydłowaty. Kwiatostan na początku kwitnienia przypomina piramidkę – jest gęsty, zbity i krótki. W miarę rozwoju przyjmuje kształt kulisto-owalny, by na koniec wydłużyć się w krótki walec. Pojedyncze kwiaty są niewielkie, zwykle różowe, rzadziej jasnofioletowe lub białe, o delikatnym, przyjemnym zapachu. Trójłatkowa warzka, długości 5–8 mm, jest ciemno nakrapiana. Mała i cienka, 3–4-krotnie krótsza od załączni ostroga kwiatów jest na końcu lekko wygięta (Delforge 1995). *Traunsteinera globosa* kwitnie od końca kwietnia do czerwca.

Znalezione w 1996 r. stanowisko storczyca kulistej w Górach Stołowych (14 okazów wysokości 34–64 cm) znajduje się u podnóża Rogowej Kopy (750 m n.p.m.) na południowy wschód od drogi z Kudowy-Zdroju do Karłowa. Zajmuje ono południowo-wschodni skraj niewielkiego obszaru założonej uprawy leśnej na wysokości około 620 m n.p.m. Przykrywające ten poziom bogate w wapń margle zadecydowały o dużej żyzności występujących tu gleb. Pomimo dokonanego przed około siedmiu laty zabiegu wykonania bruzd i posadzenia drzew, głównie świerka z domieszką buka i modrzewia, na wspomnianej powierzchni utrzymuje się jeszcze wiele gatunków łąkowych, jak: chaber łąkowy *Centaurea jacea*, krwawnik pospolity *Achillea millefolium*, kupkówka pospolita *Dactylis glomerata*, rajgras wyniosły *Arrhenatherum elatius*, złocien okrągłolistny *Leucanthemum*

vulgare, firletka poszarpana *Lychnis flos-cuculi*, pępawa dwuletnia *Crepis biennis*, babka lancetowata *Plantago lanceolata*, kozibród łąkowy *Tragopogon pratensis*, a w miejscach suchych: krwiściąg mniejszy *Sanguisorba minor*, dziurawiec zwyczajny *Hypericum perforatum*, świerzbica polna *Knautia arvensis*, krzyżownica zwyczajna *Polygala vulgaris*. Oprócz storczycy kulistej znaleźć tu można wiele roślin podlegających ochronie całkowitej takich, jak: gołka długoostrowa *Gymnadenia conopsea*, storczyk szerokolistny *Dactylorhiza majalis*, storczyk męski *Orchis mascula*, goryczuszki – orzęsiona *Gentianella ciliata* i czeska *G. bohemica*, pełnik europejski *Trollius europaeus*, orlik pospolity *Aquilegia vulgaris*, ciemniejąca zielona *Veratrum lobelianum*, zerwa kulista *Phyteuma orbiculare*, dziewięciśł bezłodygowy *Carlina acaulis* (Świerkosz 1996).

Dla ochrony omawianego stanowiska, a także dla zachowania występujących w pobliżu innych roślin chronionych nie znoszących ocienienia konieczne jest natychmiastowe zaniechanie zabiegów w założonej uprawie, co prawdopodobnie doprowadzi do samoistnego wypadnięcia posadzonych drzewek, a na stanowisku ze storczycą kulistą usunięcie ich. Zapewni to omawianemu gatunkowi odpowiednie do rozwoju warunki świetlne.

Sylvia Szefer, Zbigniew Gołąb

PIŚMIENNICTWO

Delforge P. 1995. *Orchids of Britain and Europe*. Collins Photo Guide.

Dostál J. 1989. *Nová květena ČSSR*. Academia Praha II: 1438.

Gołąb Z., Szefer S. 1966. *Wstępne badania florystyczne wybranych obiektów przyrodniczych na terenie Parku Narodowego Gór Stołowych*. „Szczeliniec”. Sympozjum „Środowisko Przyrodnicze Parku Narodowego Gór Stołowych”, Kudowa-Zdrój, 11–13.10.1996, Scorpion s.c. Krotoszyn: 111–116.

Fiek E. 1881. *Flora von Schlesien*. J. U. Kern's Verlag, Breslau.

Kondracki J. 1994. *Geografia Polski. Mezoregiony fizyczno-geograficzne*. PWN, Warszawa.

Krawiecowa A. 1965. *Flora. W: Góry Stołowe (Table Moutains)* (ed. Stangenberg M.). Pol. Ac. Sci. – Hydrobiol. Comm. XVI Limnologorum Conventus in Polonia, Kraków.

Landwehr J. 1982. *Les orchidees sauvages i de suisse et D'Europe*. Editions Piantanida Lusanne, Switzerland.

Limpricht W. 1944. *Kalkpflanzen der westlichen Grafschaft Glatz*. Englers Botanisch. Jahrb. 73, 2: 151–174.

Mirek Z., Piękoś-Mirek H., Zając A., Zając M. 1995. *Vascular plants of Poland a checklist (Krytyczna lista roślin naczyniowych*

Polski). Polish Bot. Stud., ser. Guidebook, ser. 15, Inst. Bot. im. W. Szafera, PAN, Kraków.

Schube T. 1904. *Flora von Schlesien*. W. G. Korn. in Breslau, Breslau.

Szafer W., Kulczyński S., Pawłowski B. 1988. *Rośliny polskie*. PWN, Warszawa.

Świerkosz K. 1996. *Rzadkie i chronione gatunki roślin naczyniowych w Parku Narodowym Gór Stołowych*. „Szczeliniec”, Sympozjum „Środowisko Przyrodnicze Parku Narodowego Gór Stołowych”, Kudowa-Zdrój, 11–13.10.1996, Scorpion s.c. Krotoszyn: 117–124.

Szlachetko D. L., Skakuj M. 1996. *Storczyki Polski*. Wyd. „Sorus”: 121–124, Poznań.

Zajac M. 1996. *Mountain vascular in the Polish Lowlands*. Polish Bot. Stud. 11.

Zajac A., Zajac M. (red.) 1997. *Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych chronionych w Polsce*. Nakładem Pracowni Chorologii Komputerowej Inst. Bot. UJ, Kraków.

Nowe stanowisko buławnika wielkokwiatowego *Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druce na Dolnym Śląsku

Buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera damasonium* jest gatunkiem euroazjatyckim, występującym w strefie submediterrańskiej i umiarkowanej; w górach dochodzi do wysokości 1800 m n.p.m. (Delforge 1995). W Polsce notowany był głównie na południu kraju w niższych położeniach górskich. Związany przede wszystkim z zyznymi buczynami i świetlistymi dąbrowami oraz innymi zbiorowiskami leśnymi i zaroślowymi, wykształconymi na podłożu bogatym w węglan wapnia (Szlachetko i Skakuj 1996). Na Dolnym Śląsku jest gatunkiem stosunkowo rzadkim: znane są nieliczne stanowiska, m.in. z Gór Kaczawskich i Pogórza Kaczawskiego (P. Kwiatkowski – infor. ustna), Pogórza Wałbrzysko-Bolkowskiego (E. Szczęśniak, mater. nie publ.), nie potwierdzono stanowisk w Górach Stołowych (K. Świerkosz – infor. ustna) i Górach Sowich (K. Pender – infor. ustna).

Storczyk ten osiąga wysokość 15–(60) cm, wykształca od 2 do 5 krótkich, jajowatolancetowatych liści. Kwiatostan ma zwykle 3–15 kwiatów, w kolorze białym lub lekko żółtawym. Kwiaty są zawsze wzniesione i najczęściej stulone, po przekwitnięciu często brunatnieją. Kwitnie od maja do końca czerwca, rzadziej w pierwszej połowie lipca.

Podczas badań florystycznych i fitosocjologicznych, prowadzonych przez Studenckie Koło Systematyków Roślin UW,., znaleziono stanowisko buławnika wielkokwiatowego na Garbie Golińca. Znajduje się ono